

גיליון מקיף לבירורי הלכה ומנהג אליבא דהלכתא

גיליון רשת כוללי הערב "אליבא דהלכתא" שעל ידי ישיבת "חברת אהבת שלום"

רמת בית שמש, הקריה החרדית בית שמש, ביתר עילית, ברנפלה, בית וגן, רוממה, נוה יעקב, רמת שלמה, גאולה, רמת אשכול, גבעת שאול, קרית יובל, בני ברק, רכסיים, קרית ספר, נתיבות, חיפה, רמות, אופקים, אשדוד, מעלה אדומים, אלעד, תל ציון, צפת, קרית הרצוג

דיני תפילת ערבית של מוצ"ש הבדלה ומלווה מלכה

טוש"ע ומשנ"ב
סימנים רצ"ג-ש'

בגיליון:

מפתח עניינים מפורט

לפי סדר הסימנים

בעמ' קמ"ה

בענין אמירת המזמורים במוצ"ש
קודם מעריב

גני הלכה עמ' ב', שערי הלכות עמ' י', המנהג וטעמו עמ' ל"ה, מקור הלכה עמ' נ"ה

מי שאינו מריח האם מברך להוציא
אחרים בכרכת הבשמים

עובר אורח עמ' ד', מקור הלכה עמ' ס"ד, הערות והארות עמ' קכ"ח

להבדיל על צנצנת סיי"א מתוקה או
על חלב

עובר אורח עמ' ד'

בענין אמירת והוא רחום וברכו
באריכות נועם

שערי הלכות עמ' י', מקור הלכה עמ' נ"ה, הערות והארות עמ' קכ"ב

חיוב נשים בחפילת ערבית במוצאי
שבת

נתיבי המנהגים עמ' כ', מקור הלכה עמ' ע"ד

בענין אחיזת היין וההדס בהבדלה
הוראת הלכה עמ' ל"א, שיח הלכה

עמ' מ"ג, מקור הלכה עמ' ס"ב, הערות והארות עמ' קכ"ה

קידוש לבנה או הדלקת נר חנוכה
האם קודמים להבדלה

ביני עמודי עמ' קי"ד

הארי"ז ז"ל נתן ד' זוהבים לצדקה
להוציא יין משלו להבדיל עליו

בביהכ"ס

גני הלכה עמ' ב'

חיוב הבדלה למחלל שבת

שיח הלכה עמ' מ"ד

ביאור דעת רבינו הבן איש חי בענין
השקיעה וצאת הכוכבים

הערות והארות עמ' קכ"ב

שכח "אתה חונגתנו" האם יאמרנה
בשומע תפלה או אלוקי צנור

מקור הלכה עמ' נ"ז

שלא להטיל מים בכוס של הבדלה,
והדין כשחוסר לו מרביעית או כשיש לו

רק כוס פגום

גני הלכה עמ' ב', שערי הלכות עמ' י'
מקור הלכה עמ' ס'

תשובות וחיידושים מכת"י רבותינו ב"ע
עורך: הרב שלום הלל

גנדי הלכה

רבינו שמואל ויטאל זלה"ה
בן מהר"ח ויטאל זלה"ה

שער סידור חמדת ישראל למהר"ש ויטאל זלה"ה כת"י

ומשוכני לוח, החילוני בעריכת והדפסת סידור 'חמדת ישראל' השלם בצורה שלימה ודוקנית. כי מלבד חלקו השני של החיבור שלא נתגלה כלל, גם חלקו הראשון נדפס ע"פ העתק משבוש ביותר, וכפי שציין זאת המו"ל בהקדמתו, ואכן תוך כדי השוואה נמצאים שורות שלימות שנחסרו מהדפוס, זאת לצד טעויות רבות וחסרונות. לפיכך נלקטו דינים והלכות ממונהגי הארי"ז ז"ל, בדריש השו"ס לכל נפש, בעניני ערב שבת ויום השבת ומוצאי שבת, מתוך חמדת ישראל ח"ב כת"י. יזכנו ה' לראותו בדפוס בקרוב כלול בהדרו.

'מבין החיבורים החשובים שנחברו בתורת רבינו הארי"ז ז"ע"א, נחשב ביותר סידור 'חמדת ישראל', שחיברו רבינו שמואל ויטאל זלה"ה, בנו של תלמיד הארי"ז ומוסר תורתו לדורות רבינו חיים ויטאל זלה"ה.

ספר זה עניינו כוונת הארי"ז זע"א בקיצור, מסודרים על סידור התפלה. וכפי שבא תיאורו בהרחבה בהקדמת המחבר: "אמר הצעיר שמואל בן לאדוני אבי הרב כמה"ר חיים ויטאל זצוק"ל... בראותי הבלי הזמן לא נאמן, רבו והשתרגו חבילות חבילות מצוקות מציקות משיקות אשה אל אחותה בעקבי משיחא, וצלותא בעיא צילותא, ולא כל דעתא ודעתא עבדא עבידתא כדאבעי למעבד בעידן עקתא ובתיובתא, ואם אמרנו נבא עד דברי עיר וקדיש מן שמיא נחית הוא הראש הרב הגדול כמה"ר יצחק לוריא אשכנזי זלה"ה לכוין בתפלותינו כל מה שמסר ביד אבי מורי הרב זלה"ה, לאו כל מוחא ומוחא סביל האי... ולכן אמרתי אני אל לבי לזכות את עצמי ואת בני גילי... ואלקט סולת מנופה דקה מן הדקה, חיטה אחת פוטרת כל הכרי, ואעשה כוונים מכוונים בקיצור גדול מעת אשר יקום האדם ממיטתו בבקר עד אשר ישכב על מיטתו ויפקיד את רוחו, ועד בכלל לעת אשר יקום בחצות תפלות השבתות וימים טובים וימים נוראים, הכל בכל מכל כל, כלול ובלול בקיצור, קטן הכמות ורב האיכות, ומובטח אני בחסד עליון שבאמצעות סדר זה תמלא הארץ דעה את ה' באמצעות תפלה בכונה בנפש ונשמה. ולכן חמדתי לקרא שם הסדר הזה **חמדת ישראל** להיות הסדר הזה כולו מחמדים מרפא לנפש ושיקוי לעצמות".

את חיבורו זה חיבר הרשו"ו ז"ל באחרית ימיו, בהיותו כבן ס"ה שנים, בשנת חמשת אלפים וארבע מאות ועשרים ושלש (התכ"ג) לבי"ע.

חמדה גנוזה זו, נדפסה לראשונה במונקאטש בשנת תרס"א בב' חלקים, בהשתדלות הגאון רבי חיים אלעזר שפירא זצ"ל, בעל מנחת אלעזר, מתוך כתב יד ב' כרכים אשר היה שייך לג"ע החיד"א זלה"ה.

והנה אינה ה' לידינו כתב יד ספר 'חמדת ישראל' על שני חלקיו, ותיכף עם בדיקתו נתברר כי ב' החלקים של סידור חמדת ישראל הנדפס, ב' ספרים שונים הם, ואך החלק הראשון הוא ספר 'חמדת ישראל' ח"א שחיבר מהרשו"ו ז"ל, ואילו החלק השני הנדפס אינו ספר 'חמדת ישראל' כלל, אלא ספר אחר, והוא נסיונו של איזה סופר להשלים חיסרון החלק השני של הסידור שהיה חסר לפניו, וליקט טעמים נחוצים מתוך ספר הכוונות ישן, ואין לו עם חיבורו של הרשו"ו ז"ל ולא כלום.

ואכן חלקו השני של ספר 'חמדת ישראל' מחיבורו של הרשו"ו ז"ל, עדיין בכתב יד הוא, ולא נתפרסם מעולם. מקור הדברים שבו, הוא ספר שער הכוונות, כבחלק הראשון, ובנוסף הוא משופע ועמוס במאות הגהות המחבר 'אמר שמואל' לכל אורכו של החיבור.

ומשוכני לוח, החילוני בעריכת והדפסת סידור 'חמדת ישראל' השלם בצורה שלימה ודוקנית. כי מלבד חלקו השני של החיבור שלא נתגלה כלל, גם חלקו הראשון נדפס ע"פ העתק משבוש ביותר, וכפי שציין זאת המו"ל בהקדמתו, ואכן תוך כדי השוואה נמצאים שורות שלימות שנחסרו מהדפוס, זאת לצד טעויות רבות וחסרונות. לפיכך נלקטו דינים והלכות ממונהגי הארי"ז ז"ל, בדריש השו"ס לכל נפש, בעניני ערב שבת ויום השבת ומוצאי שבת, מתוך חמדת ישראל ח"ב כת"י. יזכנו ה' לראותו בדפוס בקרוב כלול בהדרו.

1. בירור נרחב אודות ספר חמדת ישראל להרשו"ו ז"ל בדפוס ובכת"י, נתפרסם בקובץ 'מקבציאלי' (גיליון כ"ג, עליו ספר, עמ' שא) על ידי אחי וראשי הר"ר אברהם הלל שלישי"א. לפנינו תקציר מתוך הנדפס שם. לא נדראה שם באורך.

גליון זה יוצא לאור לעילוי נשמת הורי הנדיבים החשובים המסייעים והתומכים בהחזקת רשת המוללים

המורחים

מורה"ר פרוץ

מורה"ר נחום וואל

בתורה"ה חיים יעקב ע"ה

הלפריץ

מנעם המהרש"ל ובעל סדר הדורות

נלבי"ע בעמ' ס"ב

ביום ה' בכסלו תשס"ו

המורחים

מורה"ר פרוץ

מורה"ר שמואל נעם ע"ה גראס

נלבי"ע כ"ב בסבת תשנ"ו

ויו החשובה מרת יענטא

בת מורה"ר אשר ע"ה

נלבי"ע י"א ניסן תשס"ד

המורחים

אברום בן אלטון חרדי ז"ל

נלבי"ע כ"ז סבת תשנ"ב

ויו המורחמות

שרה עליזה מרבה בת מו"ל חרדי ז"ע

נלבי"ע י"ז סבת תשנ"ו

חמדת ישראל

אמר שמואל, בחרתי לקחת דרך מורי הרב וזה"ה להתחיל בשבוע מליל מוצאי השבת, ואח"כ מנהיג ליל ששי יום הששי, ואח"כ ליל שבת וכו'.

דע כי יען שמן יום הראשון שבשבוע מתחילין ששת ימי החול לכן ראיתי לבאר בתחלה ענין ליל מוצאי שבת, וכבר ביארתי כי מה שנזכר לומר בכל מוצאי שבת סדר האלפת ביתא של אשרי תמימי דרך וכו' קודם תפלת ערבית, לא היה מורי ז"ל נוהג לאמרה ולא לאותם הממורים וכו'. ונלע"ז שמואל שאין הפסד לאומנם, האמנם כונת הרב ז"ל היא לומר שאין בהם שום כוונה ותועלת אל הנשמה במוצאי שבת.

אבל אותם הפסוקים של ויתן לך האלהים מטל השמים וכו', היה נוהג מורי ז"ל לאומנם בכל מוצאי שבת בעת שמבדיל על הכוס בביתו, ונזכרו בספר הוזהר בהקדמה דפרשת בראשית וע"ש.

ענין ברכת הלבנה במוצאי שבת אין צריך להאריך בה, האמנם צריך האדם לומר אחר סיום ברכת הלבנה ג' פעמים שלום עליכם, והענין הוא כי הקטרוג הראשון שבעולם היה מה שקטרגה הלבנה לפני הקבי"ה ואמרה אי אפשר לשני מלכים להשתמש בכתר אחד, ולכן אחר ברכת הלבנה אנו אומרים ג' פעמים שלום עליכם וכו', בלשון תפלה שלא יהיה עוד שום קטרוג בעולם אלא שלום.

וגם דע כי במוצאי שבת קודם חצות הלילה אסור להתאבל ולבכות על החרבן, שלא כדברי אותם הנוהגים הפך מזה לומר קינות אחר תפלת ערבית דמוצאי שבת, ונותנים טעם לדבריהם מפני שאז נחרב בית המקדש בעת מוצאי שבת כנודע. אבל דע לך כי הוא אסור לפי שקדושת שבת נמשכת כל הלילה ההוא, וראיה לזה ענין סעודה רביעית כמו שנבאר ענינה בע"ה, ואפילו בבתי"ה וסופת הנשמה יש המשך קדושה בלילה זה כמו שנבאר בע"ה, ולא עוד אלא שאפילו אחר חצות לילה של מוצאי שבת לא היה מורי ז"ל מרבה בבכיה על החרבן יותר משאר לילות אעפ"י שנחרב הבית בליל מוצאי שבת, אלא היה כוכה ומתאבל כבשאר הלילות.

ובענין ההבדלה כמה שמבדילין בבית הכנסת בליל מוצאי שבת, מנהג טוב הוא, ומורי ז"ל נתן ד' זוויתים לצדקה כדי שינחווה אנשי הקהל להוציא יין משלו להבדיל עליו בבית הכנסת, גם היה מדליק נר של שעוה יחידי ומברך עליו בורא מאורי האש, ולא היה מבדיל על הנר אשר בבית רק באבוקה מיוחדת.

ודע כי אין להטיל מים בכוס של ההבדלה בשום אופן, וכמ"ש בס' בית יוסף בשם מהר"י גיקאטיליא ז"ל.

ובענין עצי בשמים, תבין בהם כבוד הריח הכונה שתחברא אצלנו בע"ה בענין ריח ההדס בליל שבת עצמה וע"ש. ואמנם מן אותם שתי אגודות הדס שיש לך מוכנים מן שבת כנודע, הוזהר שאשר תקנה אותם שיהיו בתוכם ג' הדסים משולשים כשרים, ועתה בליל מוצאי שבת בעת ברכת בורא עצי בשמים תתקן ג' הדסים הנז' בידך הם לבדם ותריח בהם, והיו ג' הדסים אלו נקשרים קשר אחד ואגודה אחת, ותכנין כי ג' הדסים הם כנגד נפש ורוח ונשמה, ותכנין להשאיר לך כח מן תוספת נפש ורוח ונשמה שתווסף לך בשבת, וזה נעשה לך עתה ע"י ג' הדסים האלו והריחך בהם, וכבר נודע כי כל פעולות ליל מוצאי שבת הם כדי להשאיר חלק מן תוספת קדושת שבת לימי החול המצאים אחריו בע"ה.

ובענין ברכת מאורי האש, היה נוהג לכפוף ראשי ארבעה אצבעותיו הימנית אל תוך כף הימנית, והגודל מכוסה תחתיהם, והיו נכפפים כנגד פניו של האדם המברך, גם היו נכפפים לפני הנוהג, וסוד כל זה נזכר בספר הוזהר בפרשת ויקהל וע"ש. ומדברי אלה תבין מה שכתוב שם באותו המאמר בענין כפיפת האצבעות, שלא כדברי הנוהגים להתחיל באחוריי האצבעות בחינתם פשוטים בלי כפופים, גם שלא כאותם הנוהגים לשים פני האצבעות זקופות כנגד הנוהג ואח"כ כופפים אותם כנגד הנוהג, גם שלא כאותם הנוהגים לכפוף אותם כנז' אלא שהפכים פני הכף כלפי מטה כלפי הקרקע ואחוריי האצבעות יהיה מקום הצפורנים כלפי מעלה לשמים, אלא צריך לקוף ירך הימנית אצבעותי כלפי מעלה ופני אצבעותי כנגד פניך, ואח"כ תכוף ראשי אצבעותיך אל תוך הכף ותשאיר אחוריי אצבעותיך כנגד מעלה בזה הנוהג, אמנם אצבעותיך יהיו כפופות למטה על גבי הגודל הנקרא בזה כנוה, ויסתכל בצפורניו בלבד ולא בתוך פני האצבעות כנז' בספר הוזהר ויקהל ובפרשת בראשית בדף כ"א ע"א וע"ש.

ומנהג מורי ז"ל תתקן בסיימו תפלת שחרית דיום ששי היה הולך לבית הכנסת או לבית המדרש אם היה שם ספר תורה כשר היה מוציא וקורא בו הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום, והוא היה קורא המקרא מתוך הספר תורה, והיה לו תלמוד אחד שהיה מקרא לו התרגום מתוך ספר התרגום והוא אומר אחריו, וכן היה עושה בכל פסוק ופסוק עד שמשלים הפרשה, ולא היה עושה כמו שיש מתיירתי לקרות כל הפרשה כולה מקרא פעם אחת ולשנותה מקרא פעם שנית ואח"כ קורין כולה ביחד פעם שלישית תרגום, אבל כל פסוק ופסוק בפני עצמו היה קורא שני פעמים מקרא ואחד תרגום, והיה דוחק עצמו לקרותם ביום ששי, והיה אומר כי זהו סוד והיה ביום הששי והכינו את אשר יביא, וזלתי אם אירע לו איה אונס גדול מאד או היה קורא הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום אחר סיום תפלת שחרית דיום שבת קודם סעודת שחרית, כמו שציונה רבינו הקדוש לבנינו, ולא כאותם הקוראין אותה באמצע תפלת שחרית דשבת, ואחר קריאת הפרשה היה טובל הטבילה של ערב שבת, כנז' בספר הוזהר בפרשת תרומה

סידור חמדת ישראל למורי"ש ויטאל וזה"ה כתי

שיתופי מבואות, ואמנם בענין סדר העירוב, בתחלה היה מברך על הפת ברכת העירוב, ואומר בזמן עירובא יהי שיר לך וכו', ואח"כ היה מזכה הלחם ההוא לבני החצר על ידי אדם אחד גדול, כי תחלה צריך שיערב לעצמו ואח"כ יכבדו לאחרים.

וראיתי למורי ז"ל שבשחרית יום שבת היה מוליד עמו הטלית והחומש מכינתו לבית הכנסת, וגם היה מוליד בבית הטבילה אשר מחוץ לעיר צפת תוב"ב אותה הנוודעת, ולא היה מקפיד לחקור בענין העירוב הנעשה בשיתוף כל המבואות צפת תוב"ב או אשר נעשה לבית הטבילה אם היו נעשים כהלכתן או לאו. אמר שמואל, נראה שהיה מקל בעירוב דרבנן.

אח"כ היה חותך וקוצץ צפרניו מידי ומרגליו לכבוד שבת, והיה קוצצן כסדרן, ולא היה חושש ולא מקפיד אל אותו הסדר הנו בספר אבודרהם בענין קצצת הצפרנים.

אח"כ היה מביאים לפניו עריבת מים מין, ורוחץ בהם בתחילה פניו, ואח"כ ידיו, והיה מנגב אותם במטפחת, ואח"כ רווחץ רגליו במים חמין הנו ומנגב אותם.

אח"כ צריך ללבוש בגדי שבת, ודע כי מורי ז"ל הוזהירנו בענין זה שנאמר עתה, ונלע"ז שאינו לי לבדי אלא אפילו לכל שאר בני אדם צריכים לעשות כן, והוא שהיה זהיר ששום מין מלבוש וכיוצא בו מכל מה שאנו לובש בימי החול שלא אלכש אותו ביום שבת, ואפילו החלוק של שבת אין ראוי ללבוש בימי החול כלל.

גם הוזהירנו שבעת שאלבש החלוק של שבת בערב שבת שאז אכין בשם אחד קדוש הנקרא והדריאל, וזהו השם של החלוק של הש"ית כנז' בספר פקיעי היכלות דר' ישמעאל, וכונה זו מועילה מאד אל האדם כדי שישמש את הקדושה עליו.

גם צריך האדם ללבוש בשבת בגדי לבן ולא ש צבעים אחרים, וקבלתי ממורי ז"ל שספי צבע גוון המלבושים שולבש האדם בעולם הזה ביום השבת, כך ממש יתלבש בעולם הבא אחר פטירתו תמיד ביום השבת, ואמר לי כי פעם אחת בקבלת שבת נתגלה אליו נשמת חכם אחד שנפטר בימיו וראהו לובש שחורים, ואמר לו כי לפי שבעולם הזה היה

מתחיל תוספת קדושת השבת ויש לו דין כאילו נקבר ביום שבת עצמו, ואמר לו כי זהו סוד ה"ה יתירה של יום הששי, כי בכל הימים לא נזכר בהם ה' דכתיב ויהי ערב ויהי בקר יום אחד, יום שני וכו', ולא כתיב האחד השני השלישי וכו', אבל כאן נאמר הששי לרמזו כי בתשעה שעות מיום ששי תתקן אלו ויכולו השמים והארץ וכל צבאם וכו', ותתקן חשב כאילו הוא יום שבת, ולכן סמך הכתוב הששי ויכולו השמים והארץ וכו'. ומורי ז"ל הורה לדבריו והסכים להם, אמר שמואל, נראה מדבריהם ז"ל דלא שנה נקבר בארץ ישראל לא שנה נקבר בחוזה לארץ.

מנהגי מורי ז"ל

תתקן בסיימו תפלת שחרית דיום ששי היה הולך לבית הכנסת או לבית מדרשו אם היה שם ספר תורה כשר היה מוציא וקורא בו הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום, כאשר כתבנו לעיל בדף ח' ע"ב, ואחר קריאת הפרשה היה טובל הטבילה של ערב שבת כנז'.

גם ראוי לאדם לטעום כל התבשילין שמבשל בערב שבת לכבוד השבת, כי זה דוגמת האדם המכין סעודה למלך וטועם התבשילין אם הם טובים ואם חסירים איה תבלין כדי שיתקנם או כדי שיבשל תבשילין אחרים, וכל זה הוא הוראה שמקבל האורח בסכר פנים יפות, והוא סוד טועמיה חיים זכו שתקנו בתפלת מוסף דשבת המתחיל בליל שבת וכו', כי כל הטועם תבשילין של שבת מערב שבת זוכה לחיים פקיעי ויגיונים.

ואחר תפלת המנחה היה מקיים מורי ז"ל מצות העירוב כמו [שיתבאר. מצות העירוב, היה נזר מורי ז"ל לקיים מצוה זו בכל ערב שבת, שלא כאותם הנוהגים לעשותה משנה לשנה וכיוצא בזה, והיה מערב בכל ערב שבת שני מיני עירובים, עירובי חצרות על לחם אחד, וגם שיתופי מבואות על לחם שני, ובסעודת שבת היה אומר המוציא בפת של עירובי חצרות, ובסעודת ליל שבת היה אומר המוציא בפת של

2. דף י"ד ע"ב. 3. כבר העירו כי דברים אלו אינם מופיעים בבית יוסף ולא בכתבי מהרי"י גיקאטיליא ז"ל אשר לפנינו (ראה צפונות, ג' ויו"ן, עמ' פ"ה). אמנם ראה דברי המגיד למרן ז"ל: ובתור הכי מבדילין על הכוס וכו' ולהכי לית למיהב ביה מיה וכו' [מגיד משירם, מהדור ירושלים תש"ן, עמ' ל"א]. 4. דף ר"ח ע"ב. 5. שמות ס"ו ה'. 6. עיין תוס' ברכות ח' ע"ב ד"ה שלים בשם המדרש [מקורו בברייתא מעשה תורה, ובחפת אליהו שער ו', ובפירקא דרבינו הקדוש בבא ו' אות ל']. 7. עיין מסכת חיובט הקבר פ"ב, ושם מבואר דדוקא הנקבר בארץ ישראל, וצ"ע. 8. ראה מ"ש בזה הגאון רבי רפאל אהרן ביטראן ז"ל בספרו 'זכור לטוב' מערכת הש' ערך שבת [נדפס מכת"י בקובץ אליבא הדלכתא גיליון ג'יא עמ' ב']. 9. סוף הלכות ברכות [במהדור וניצאיה שכו"ד דף קמ"ז ע"א].

לובש שחורים ביום השבת, שלכן היו מענישים אותו שם להלבישו אחר פטירתו בנדים שחורים אף בימי השבת. ודע כי אין לפחות מן ארבעה בגדי לכן, והם המלבוש העליון, והשני לו, והאזור אשר עליו, והחלוק אשר על בשרו. וראיתי למורי ז"ל בימי החורף שהיה לובש ביום שבת מלבוש אחר של בנד ארגמן מפני הצינה תחת המלבוש הלבן השני, ולא היה תושש בנד שיהיו לו ארבעה בגדי לכן כניל.

ועתה נבאר קיצור סדר קבלת שבת בשרה, והענין הוא שתצא לשהה ותאמר בפניך באו ונצא לקראת שבת מלכתא לחקל תפוחין קדישין וכו'. ותעמוד מעומד במקום אחד בשרה, ואם יהיה על גבי הר אחד גבוה הוא יותר טוב, והיה המקום נקי כפי מה צריך מלפניו כמלא עיניו ומאחוריו ארבע אמות וכו', ותחזיר פניך כנגד רוח מערב ששם החמה שוקעת, ובעת שקיעתה ממש אז תסגור עיניך ותשים ירך השמאלית על החוה ויד ימינך על גבי יד שמאלך, ותכנין באימה ביראה כעומד לפני המלך לקבל תוספת קדושת השבת, ותתחיל לתאמר ממום כ"ט והוא ממום לרוד הבו לה' בני אלים וכו', כולו בנעימה, ואח"כ תאמר ג' פעמים באי כלה באי שבת מלכתא, ואח"כ תאמר ממום צ"ב והוא ממום שיר ליום השבת וכו', כולו בנעימה, ואח"כ תאמר ממום צ"ג והוא ה' מלך גאות לבש וכו', כולו בנעימה, ואז תפתח עיניך ותבא לבינתך לשלום כמו שנבאר בע"ה.

אמר **שמואל**, הגני מסדר לפניך הפיוט שסידר הרב כמהר"ר **שלמה הלוי אלקבץ** וזה"ה הנדפס בסידורים, אעפ"י שהרב **מהרי"א** וזה"ה לא הזכיר אותו, מאחר שכבר נהגו כל ישראל לאמרו עתה בקבלת שבת, וז"ל:

לכה דחדי לקראת כלה. פני שבת נקבלה

שמור וזכור בדיבור אחד, השמיענו האל המיוחד, ה' אחד ושמו אחד, לשם ולהפארת ולהתלה. לכה, לקראת כלה לכו ונלכה, כי היא מקור הברכה, מראש מקדם נוסכה, סוף המעשה במחשבת תהלה. לכה, מקדש מלך עיר מלכה, קומי באו מתוך התפיכה, רב לך שבת בעמק הבכא, והוא יחמול עליך חמלה. לכה, התנערי מעפר קומי, לבשי בגדי תפארת עמי, על ידי בן ישי בית הלחמי, קרבה [אל] נפשי גאלה. לכה, התעוררי התעוררי, כי בא אורך קומי אורי, עושי עושי שיר דברי, כי כבוד ה' עליך נגלה. לכה, לא תבושי ולא תכלמי, מה שתתחחי ומה תהמי, בין חסו עיני עמי, ונבנתה עיר על תהלה. לכה, והיו למשיסה שוסיק, ורחקו כל מבלעיק, ישיש עליך אלהיך, כמשוש חתן על כלה. לכה, ימין ושמאל תפרוצי, ואת ה' תעריצי, על ידי אש בן פרצי, ונשמחה ונגילה. לכה, באי בשלום טערת בעלה, וגם ברינה ובעהלה, ותכתיב אמוני עם סגולה, באי כלה באי כלה [והתחיל]. לכה.

אמר **שמואל**, מצאתי כתוב זה, ואעפ"י שמורי הרב וזה"ה ממנגם אם הוא משם רבו **מהרי"א** וזה"ה אם לאו, ועכ"ז אמרת אם לא ועייל לא יוקל, והיא תפלה טובה לקודם כל סעודה מן ל' ג' סעודות דשבת, וזה סדרה: יהא רעוא מן קדם עתיקא קדישא דכל קדישין טמירא דכל טמירין תמימא דכולא, ידממשך טלא עלאה מיניה למלייא רישא דז"א, ולהטיל לחקל תפוחין קדישין בנהירו דאנפין ברעו ובחדא דכולא, ויתמשך מן קדם עתיקא קדישא דכל קדישין טמירא דכל טמירין סתמימא דכולא, ועוא חינא חסדא ורחמי בנהירו עלאה וברעוואת וחידו עלי ועל כל בני ביתי ועל כל ישראל עמיה, ויפרקינגא מכל עקתין ובשיין דייחון לעלמא, ויומין ויתיהבי לא ולכל נפשטנא חינא וחסדא ורחמי וחיי אריכי ומווני וריחיה וקדמיה, אמן כן יהי רצון.

וקודם התפלה הואת יאמר: אתקינו סעודתי דמהמנותא שלימתא חזוונא ומלכא קדישא, אתקינו סעודתי דמלכא, ודא היא סעודתא דחקל תפוחין קדישין, וז"א ועתיקא קדישא אתין לטעדת בהדה. ובשחרית יאמר: דא היא סעודתא דעתיקא קדישא, וז"א וחקל תפוחין קדישין אתיין לטעדת בהדיה, ובמנחה יאמר: דא היא סעודתא דז"א, ועתיקא קדישא וחקל תפוחין גם קודם הקידוש צריך שיאמר כל הממור הזה, והוא ממום לרוד ה' רועי לא אחסר וכו', בין בלילה, ובין בסעודת שחרית, ובין בסעודת המנחה. אמר **שמואל**, אעפ"י שכתוב כן מימי לא ראיתי למורי וזה"ה שהיה אמרו אלא בשחרית בלבד קודם קידוש, ואפשר לומר כי קודם קידוש של הלילה היה סומך עליו שכבר אמרו בערבית קודם קדיש, אבל בסעודת שלישית שאין בו קידוש כנודע אפשר שמפני זה לא היה אמרו.

וקודם התפלה הואת יאמר: אתקינו סעודתי דמהמנותא שלימתא חזוונא ומלכא קדישא, אתקינו סעודתי דמלכא, ודא היא סעודתא דחקל תפוחין קדישין, וז"א ועתיקא קדישא אתין לטעדת בהדה. ובשחרית יאמר: דא היא סעודתא דעתיקא קדישא, וז"א וחקל תפוחין קדישין אתיין לטעדת בהדיה, ובמנחה יאמר: דא היא סעודתא דז"א, ועתיקא קדישא וחקל תפוחין גם קודם הקידוש צריך שיאמר כל הממור הזה, והוא ממום לרוד ה' רועי לא אחסר וכו', בין בלילה, ובין בסעודת שחרית, ובין בסעודת המנחה.

אמר **שמואל**, אעפ"י שכתוב כן מימי לא ראיתי למורי וזה"ה שהיה אמרו אלא בשחרית בלבד קודם קידוש, ואפשר לומר כי קודם קידוש של הלילה היה סומך עליו שכבר אמרו בערבית קודם קדיש, אבל בסעודת שלישית שאין בו קידוש כנודע אפשר שמפני זה לא היה אמרו.

אח"כ תטול יידיך, וצריך שבעת שתנגב יידיך ותברך ברכת על נטילת ידים שתגביה שתי יידיך וזקופות למעלה כנגד ראשך משתי צדדי

ראשך, וזה ולי יהיה מעומד. אמר **שמואל**, בסוד וינטלם וינשאם כל ימי עולם¹⁰.

גם בכל נטילת ידים בג' סעודות דשבת צריך לקיים שני הדברים הנז' שהיה מעומד ושיגביה דיו כנגד ראשו.

ענין השולחן ראיתי למורי ז"ל שהיה חושש ומקפיד מאד והורו לאכול על שולחן של ארבע רגלים בשבתות ובימים טובים כדוגמת השולחן שהיה בבית המקדש, גם בענין הלחם המסודר עליו צריך להזהר לשם בכל סעודה מהשלש סעודות דשבת על השולחן שנים עשר לחמים כנגד שנים עשר חלות של לחם הפנים. אמר **שמואל**, אני ראיתי למורי ז"ל מקפיד על השולחן של ארבע רגלים, ואינו מקפיד על היות על השולחן שנים עשר לחמים ואעפ"י שהיו לו לחמים מרובים, מכל שכן מי שאין לו לחמים כל כך, אבל היה מקפיד שלא לפחות מארבעה לחמים¹¹ בכל סעודה וסעודה.

ואחר האכילה היה נוהג מורי ז"ל לומר פומון אחד בקול נעים. והוא ז"ל תיקן שלשה פומונים מיוסדים על דרך חכמת האמת בכל פרטי כונת שבת, פומון אחד לסעודת הלילה, ופומון אחד לסעודת השחר, ופומון אחד לסעודת מנחה. וזה נוסח פומון של סעודת הלילה, ובראשי פרקים של הפומון הזה נרמזו **אני יצחק לוריא בן שלמה**, לחן מתי יבושר עם וכו'.

אסדר בשבחין, למיעיא גו פתחין, דבחקל תפוחין, דאינון קדישין. נומן לה השתא, בפתורא חרדא, ובמנרתא טבא, דנהרא על רישין. ימינא ושמאלא, ובניהו כלה, בקישוטין אולא, במאנין ולבושין. יחבא לך בעלה, וביסורא דילה, דעבדי ניהא לה, יהא כתיש כתישין. צוחין אף עתקין, בטילין ושביעין, ברא אנפין חרתין, ורוחין עם נפשין. חידו סגי יתי, ועל חדא תרתי, נהורא לה ימטי, וברכאן דנפישין. קריבו שושבינך, עבדו תיקונך, לאפשא זינך, ונונין עם רחשין. למעבר נשמתך, ורוחיא חדתך, בתרתין ותלתין, ובתלתא שבשין. ועטרין שבעין לה, ולמלכא דלעילא, דיתעטר כולא, בקדש קדישין. ושימין וסתימין, בנהו כל עלמין, דבה עתיק יומין, הלא בטש בטישין. יהא רעוא קמה, תדשי על עמה, דאתענג לשמה, במתקין ודובשין. יאסו לדרומא, מנרתא דסתימא, ושולחן עם נהמא, בצפונא ארשיים. בחמרא גו כסא, ובמדני אסא, לארוס וארוסה, לאתקפא חלשין. ועטר לו כתרין, במילין קירין, בשבעין עטורין, דעל גבי חמשין. שביחין ושביקין, בסמבין דרחיקין, בלילין דמעיקין, וכל זני חרשין. שכינתא תתעטר, בשית נהמי לטטר, בומין תתקטר, וזינן וככישין. למכצע על רפתא, כוינא וככיענא, תרין זידין נקטא, סתימין ופרישין. משח ויחא דכייא, דטחנין ריחיא, ונגדין נחלייא, בנהו בלחשין. חלא גימא רזין, ומילין נגדין, דליתיהון תתחזין, טמירין וככישין. אעטרית כלה, ברוין דלעילא, בגו האי הלילא, דעירין קדישין.

תם

ואחר הפומון טוב הוא לקרות בכל ליל שבת כמה פרקי משנה ממסכת שבת, ואם תרצה תקרא שמנה פרקים ראשונים בליל שבת, ושמהם אמצעיים בסעודת שחרית, ושמהם פרקים אחרונים בסעודת המנחה, ותכנין כי הם כ"ד פרקים כמנין כ"ד תכשיטי הכלה כנודע אצלנו, אבל רוב הפעמים מה שהיה נוהג מורי ז"ל הוא לומר ד' פרקים הראשונים ומסכת שבת בלילה, וד' פרקים השניים בשחרית, וד' פרקים השלישיים במנחה, ויכוין אל ד' אותיות ההוי"ה או אל ד' אותיות דשם אדני, ואינו זוכר אך שמעתי בזה ממורי ז"ל אם הם בהוי"ה או באדני, ולפעמים כשהיה מורי ז"ל טרוד בבסק התורה על השולחן עם בני אדם לא היה קורא רק פרק אחד כל סעודה, גם מנהג טוב הוא לקרות בכל ליל שבת אחר ברכת המזון כל מסכת ערובין, ויכוין אל סוד **ע"ב ר"ו** שהם אותיות של עירוב¹².

גם מנהג מורי ז"ל להניח השולחן במקומו בליל שבת והמפה פרוסה על השולחן וכוס של הקידוש ושל ברכת המזון מונג עליו, והיה מניח כל שהוא טיפות יין בכוס ההוא כדי להשאיר שם ברכת ליל שבת, בסוד אסוך מים הניו בגיטת העיר¹³, והוא בס' הורו"ח וע"ש, וגם היה משייך בשולחן תחת המפה הפרוסה קצת פתיתין ופירורים של פת לסיבה הנז', אבל לא היה משייך לחם שלם ח"ו, משום משי"ה¹⁴ העורכים לגד שולחן וכו', ולא אקרי הכי אלא בלחם שלם.

תם

ובענין אותם הספוקים שנכתבו בס' הוזהר בכתובת יד בפרשת בלק וכבר נדפסו בוהר חדש¹⁵, ואמרו שיאמר אותם האדם בקומו בחצות הלילה בליל שבת קודם שיגמטו, והם אלו, ה' אלהי אתה ארומנך אודה שמך וכו'¹⁶, ופסוקי אודך על כן נוראות נפלאות וכו'¹⁷, לא הניחין מורי ז"ל לאמרם וכעמט שהיה ממנגם ואומר שאינם מדברי ס' הוזהר עצמו.

אמר **שמואל**, אני נוהג לאומרם בחול אחר תיקון חצות לילה, ונלע"ד שאין בהו קפידיא מאחד שהם מסוגלים בבנין, ואפשר דלא קפיד הרב ז"ל אלא קודם שיגמטו מטו.

תם

ענין הספר תורה

מורי ז"ל היה נוהג בכל יום שבת בשחרית בעת הוצאת ספר תורה מן ההיכל לומר אותו הנוסח הכתוב בס' הוזהר בפרשת ויקהל¹⁸, והוא בריך שמיא דמארי עלמא וכו', והיה נוהג מאד לאמרו. אמר **שמואל**,

מדברי מורי הרב וזה"ה נראה שלא היה נוהג לאמרו אלא בכל יום שבת בשחרית בלבד¹⁹, ואני נוהג לאמרו בכל עת דמפיק ס"ח בציצבורא בין בחול ובין בשבת כפשוטו ס' הוזהר, ואעפ"י דיש לומר שלא דיבר הרשב"י ז"ל כי אם בתפלות השבת כמבואר שם במש"ה הכונת.

גם ראיתי למורי ז"ל כשהיה נוהג מתפללים בבית מדרשו ביום שבת, שעלה ביום שבעות ועשרת הדברות בפיו בקול רם כדרך שנהגים חכמי הקהילות כמנהג ספרד, וכן בפרשת בחקתי ראיתיו שעלה ביום שבת ההוא וקרא בפיו בקול רם סדר השללית של פרשת בחקתי כמנהג חכמי הקהילות של ספרד. אמר **שמואל**, מתוך דברי מורי הרב ז"ל נראה שאין בזה משום יוהרא הרוצה להתנהג כמנהג הרב וזה"ה.

גם ראיתי למורי ז"ל שבכל ימי השבת לא היה עולה לס"ח אלא ששי, כמו שנתבאר בס' הוזהר²⁰ על ד' כרוספאדי חמיד לבא, וע"ש.

עוד תיקן הרב וזה"ה פומון שני לסעודת שחרית, והוא גם כן לחן מתי יבושר עם וכו'.

אסדר לסעודתא, בצפרא דשבתא, ואומן בה השתא, עתיקא קדישא, נהוריה ישיי ביה, דקדישא רבא, מומרא טבא, דביה תחדו נפשא, ישר לן שופריה, ונחוי בקריה, ויחיה לן סתרי, דמתאמר בלחשה, יגלה לן טעמי, דבתריסר נהמי, דאינון את בשמייה, כפילא וקלישא, צרידו דלעילא, דבה חיי כולא, דיתריב חילא, ותיסק עד רישא, חדו מחצדי חקלא, בריבור ובקלא, ומלילו מלה, דחפייא בלבושא, קדם רבון עמי, במילין דסתימין, תגלון תתמין, ותמירון דחדישא, לעטר פתורא, ברוא יקירא, עמיקא טמירא, ולא מלחא אושא, ואילין מיליא, יחון ברקיעיא, ותמן מן שריא, האלה הואת שמשא, רבו יתרו יסגי, לעילא מן דרגיה, ויסב בת זוגיה, דהות פרישא, ידי אסחי אנא, לגבי חד מאנא, לסטרא אחרייא, דלית בה ממשא, אומן בתלתא, בכסא דברכתא, לעילת עליחא, עתיקא קדישא.

תם

ענין המנהגים של יום השבת

בענין הדיבור היה מורי ז"ל נוהג מאד שלא לדבר בלשון לעז ביום השבת לא בלילה ולא ביום, וזלתי כשהיה אומר לנו איזה דרוש והיה צריך לאמרו בלשון לעז כדי שבינונו השומעים, גם היה נוהג לדבר שיהא בטילה או דיבור של חול אפילו בלשון הקודש, וכן היה נוהג בכל הימים טובים כמו בשבת, ובענין השינה ביום השבת כבר נתבאר למעלה בסדר שכבות הלילה, וגם יחבאל לקמן כי השינה בלילה היא טובה ומוכרת, והשינה ביום בימי האחרון היא טובה לפשעים ורעה אל הצדיקים, וזלתי אם היה איזה צדיק בדרור וכו', וע"ש טעמא דכל הני, אבל השינה ביום שבת היא טובה אל הצדיקים כולם, בעבור כי אין דבר רע שולט ביום השבת [ואין] חשש שיפסיד איזה עיבור נשמת איזה צדיק שנתעבר בו מפני השינה, ואדרבה אפשר שירוח ומשיך עמו איזה עיבור נשמת צדיק, ולכן נכון הדבר שישן ביום השבת אחר האכילה, וכך היה נוהג מורי ז"ל ליישן ביום שבת אחר האכילה שיעור שתיים ושלש שעות, כי אדרבה הוא כמלל עונג שבת, אמר **שמואל**, כמ"ש חז"ל ר"ת שבת הוא שינה בישבת ת'עונג.

הגיד לי מורי ז"ל, כי פעם אחת הראו לו בהקין חכם אחד גדול בדרור והיה מן הדורות הקדומים אלינו, ובעת ההיא הגיע זמנו להעלותו עוד מדרגה אחרת למעלה מן המדרגה שכבר היה לו אז, ונודע הוא כי בפעם הראשונה אינו נענש על דקדוקי מצות קלים, ובכל עת שרוצים להעלותו במדרגה יותר עליונה מן המעלה שהיה בה היו דנין אותו בדקדוקי מצות יותר קלים, ואחד מן הדברים שהיו דנין אותו אז היה בעבור שבפעם אחת היה האיש ההוא הולך בדרך ביום שבת ונכנס מאליו מעט עפר בתוך מגעלו ברשות הרבים בלתי כונתו, ולא נוהג להסירו והלך בו ונכפסו בתוכו ד' אמות ברשות הרבים, ועל הדבר הזה היו מענישין אותו עתה, אמר **שמואל**, מכאן ילמד האדם כמה רבים וכמה חומרות, שלא ישא את כסותו על תפוס²¹ וכיוצא מדברים אלו, וכן כתב מורי הרב וזה"ה משם הר"ר גדליה וז"ל וזה"ה²² שהגיד לי שהרב בליל לא היה יוצא לרשות הרבים בקאפיליו²³ הנקרא כובע המשמייים על הראש בעת הגשמים להציל הראש מפני הגשמים, והטעם הוא מפני כי יש חלל ראשו לחלל הכובע האל יותר מטפח אעפ"י שהוא כלי.

עוד תיקן הרב וזה"ה פומון גם לסעודת המנחה, לחן אלהי עוז (שיעתי) תהלתי רפאני וארפא וכו', וזה נוסחו:

בני היכלא דכסיפין, למחזי זיו ד"א.

יתון הכא בהאי תבא, דביה מלכא בגילופין.

צבו לחדא בהאי וועדא, בגו עירין וכל דרפין.

חמה השתא בהאי שעתא, דבה רעוא ולית ועפין.

קריבו לי חזו חילי, דלית דינין דתקופין.

לבר נטילין ולא עאלין, הני כלבי דחוצפין.

והא אומין עתיק יומין, למצחיה עד יתון חליפין.

רעו דיליה דגלי ליה, לבטולי לכל קילפין.

ישיו לון בנקביה הון, ויטמרון בגו כיפין.

ארי השתא במנחתא, בחזוונא ועיר אנפין.

תם

10. גם הרח"ו ז"ל נהג לאמרו, כעדות הר"י צמח ז"ל בספרו נגיד ומצוה ובסידורו כתי, ודלא כמנהג בית אל (ראה פתח עינים ס"ד סוף ע"ד, ובקונטרס 'מנהגי בית יעקב בחברון' אות ל"א), וראה מ"ש בזה באמרו הגר"מ הלל שליט"א בספרו עמודי הוראה על ספר מורה באצבע אות קמ"א (עמ' ק"ד בהנ"מ). 11. ראה שער הכונת דף ע"א סוף ע"ד. 12. עיין אמת לעינקב דף ק"י ע"א ס"ו נ"ו. 13. ישעיה ס"ג ט' 14. כדברי הוזהר (רע"א מהימנא פרשת פנחס דף רמ"ד ע"ב): מאן דאית ליה בעי לתקנא וסודא על פתוריה ארבע ככרות בכל סעודתא דשבת לתלת סעודתי, ע"כ, וראה יוסף אומץ למהר"י יוסא ס' תרי"ה, ובסידור תפלה למשה להר"מ דף ה"ב ע"א. 15. מלכים - ב' ד' 16. תרומה דף פ"ו ע"ב. 17. ישעיה ס"ח י"א. 18. פרשת בלק (מחוררת מוה"ק דף ג'ג). 19. ישעיה כ"ה א'. 20. תהלים קל"ט י'. 21. דף ר"ו ע"ב. 22. ראה להרח"ו ז"ל בקונטרס מנהגים של מורי וזה"ה: אות ט"ז (נדפס מכת"י בקובץ 'מקבצאיל' גליון כ"ג, עמ' רפ"ט). 23. שלח דף קס"ד ע"ב. 24. ראה ילקוט ראובני פרשת ואתחנן ד"ה ופן תשא. 25. עיין שבת קמ"ו ע"א, וברמב"ם פ"ט מהל' שבת ה"ט, ושוע"י ס' ש"א סע"י כ"ט. 26. הוא רבי גדליה הלוי ז"ל מן הכת הראשונה של תלמידי הארי"ה ז"ל, וחתנו של רבי יוסף ויטאל ז"ל אבי הרח"ו ז"ל.

